

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

توسعه و عدالت در جمهوری اسلامی ایران

(مبانی و راهبردها)

تألیف: جمی از نویسندگان

بکوشش:

مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع)

با کمترین یاری قلم: (ترتیب حروف الفبا)

هدی احمدی -وحید ارشدی -مسعود اماني -عادل پیغمباري -یحیی سید فروش -مجتبی جاویدی -علی جذیدزاده

وحید خاچی -سید احسان خاندوئی -محمدی رشید -محمدی زلیبدی وفا -سید محمدی زریافت

سید عید شوال پور -هدی عاطلیان -جنت الله عبد الکلی -حسین عرب اسدی

مصطفی علی مقدم -سید فرزین فرد -علی قاسمی -روح الله کهن جوش پژاوه

یحیی طینی -مرتضی مرتفعی کاکلی -وحید مقدم

علی ناجی -کامران بذری

محمد واعظ برزاني

مقالات توسعه مبتنی بر عدالت

تیهه کنندگان: مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) و معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی

ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) مرکز تحقیقات

ایستگرایی، چاپ و صحافی:

ویراستار و صفحه آرای: فاطمه سعدآبادی

ناظر چاپ: مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع)

طراح جلد: رسول خسروی‌بگی

چاپ: دوم، زمستان ۱۳۸۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰.۰۰۰ ریال

ISBN: 978-960-04-3095-8

- ◆ کلیه حقوق متعلق به ناشر می‌باشد.
- ◆ نکات مندرج در این کتاب مبتنی بر اندیشه و رأی نویسنده‌اند. نویسنده‌اند مقالات است و انتشار این مطالب از طرف مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) مؤید نظر آنان نیست.
- ◆ نقل مطلب با ذکر مأخذ بلامنع است.

تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق (ع) مرکز تحقیقات، گروه مطالعات اقتصادی

تلفن: ۰۲۱ (۸۸۵۷۵۰۲۴) – نامبر: (۰۲۱) ۸۸۵۷۵۰۲۶

reu@isu.ac.ir – www.reu.isu.ac.ir

ماد زینه‌ی هری فعالیت‌های کوگون اقتصادی و توئیدی کشور و حواشی آن باید توجه کنیم که با هم توسعه محوریم،
هم عدالت محور، ماطبی برخی از ساستهایی که امروزه دنیا را در این است و طرفه اران نیادی هم دارد، نیستیم که
صرف‌آبرانه توییات و رشد شرودت در کشور کفر کنیم و به عدالت دکنار آن، فکر کنیم؛ این مطلق نمی‌باشد.
نوآوری نظام ما همین است که می‌خواهیم عدالت را با توسعه و بازده اقتصادی در کنار هم و با هم داشتمایم و اینها
با هم تنافی نیستند. ناید کاهی که تصور کنید اینها با هم نمی‌سازند و می‌باید این را انتخاب کرد و آن را قبول نداریم.
این نکته باید در همه موارد؛ هم در کاهش حجم دولت، هم در مسلاhi خصوصی سازی، هم در خانه‌گفی به مسائل
اقتصادی و هم در تقسیم ملایم میان نخبش خصوصی و نخبش تعاونی و نخبش دولتی رعایت شود.

(بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت ۱۳۸۳/۰۶/۰۴)

فهرست مطالب

سخن ناشر.....	۱۱
پیشگفتار.....	۱۳
/ دکتر محمد‌هادی زاهدی وفا	
بخش اول: مبانی نظری توسعه مبتنی بر عدالت.....	۱۷
فصل ۱. تأملی بر جغرافیای ادبیات توسعه مبتنی بر عدالت	۱۹
/ عادل پیغامی	
فصل ۲. شاخص‌های بی‌عدالتی اقتصادی و آثار آن در کشور از دیدگاه رهبر انقلاب۳۵	۳۵
/ مجتبی جاویدی	
فصل ۳. نظریه‌پردازی در اقتصاد اسلامی بر اساس معیار عدالت.....۷۳	۷۳
/ وحید مقدم	
فصل ۴. دورنمای نظام عادلانه اقتصادی از منظر اسلام.....۹۷	۹۷
/ سید مهدی زربیاف، علی جدیدزاده	
فصل ۵. عدالت و ظرفیت مکاتب مختلف اقتصاد کلان در تحقیق مصادیق معناگرایانه آن.....۱۳۷	۱۳۷
/ محمد راعظ بزرگانی، وحید مقدم	
فصل ۶. بررسی رابطه عدالت و بازار در نظریات اندیشمندان معاصر لیبرال	۱۶۳
/ کامران ندری، مرتضی مرتضوی کاخکی	
فصل ۷. بررسی روش شناختی معیارهای عدالت توزیعی	۱۸۷
/ مسعود امامی	

فصل ۸. اهمیت توسعه عدالت محور در نظریه پردازی نوکلاسیک (مروری بر نظریات هایک، رالز، سن، نوزیک و دورکین)	۲۰۹	/ روح الله کهن هوش نژاد
فصل ۹. نقد رویکرد مطلوبیت‌گرایان به عدالت اقتصادی	۲۳۱	/ سید احسان خانلوزی
فصل ۱۰. دلالت‌های رویکرد کانتکسی به عدالت در نظریه‌های توسعه	۲۵۳	/ میثم پیله فروش
فصل ۱۱. ابعاد و ویژگی‌های نظام عادلانه اقتصادی از منظر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۲۹۱	/ مهندی احمدی
فصل ۱۲. نقش و کاربرد گزاره‌های علم اقتصاد در علم حقوق و قانونگذاری	۳۲۵	/ مهندی رشنوند
فصل ۱۳. اصول و الزامات حاکم بر ساختار تولید در نظام عادلانه اقتصادی با چشم‌انداز اسلامی	۳۵۳	/ سید مهندی عاملیان
بخش دوم: راهبردهای توسعه بتنی بر عدالت	۳۹۵	
فصل ۱۴. نظام تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه‌ی عدالت محور	۳۹۷	/ حسین عرب اسلی
فصل ۱۵. راهبردهای توسعه‌ی عدالت محور سرمایه و منابع انسانی (رویکردی حکمی)	۴۲۳	/ وحید خاشعی
فصل ۱۶. نقش فرهنگ عمومی (عامه مردم) و مؤلفه‌های آن در تحقیق عدالت اقتصادی از دیدگاه رهبر انقلاب	۴۴۵	/ مجتبی جاویدی
فصل ۱۷. راهبردهای توسعه عدالت محور بخش فرهنگ	۴۷۷	/ حسین عرب اسلی
فصل ۱۸. اثر سرمایه اجتماعی بر تحقیق عدالت اقتصادی	۵۰۷	/ وحید ارشادی

فصل ۱۹. تحلیل تأثیر برنامه‌ریزی منطقه‌ای در تحقق توسعه اقتصادی عدالت محور.....	۵۴۱
/ حجت الله عبدالملکی	
فصل ۲۰. امکان‌سنجی بهره‌گیری از شاخص‌های توسعه‌ی پایدار به منظور ارزیابی تحقق عدالت راولزی (مطالعه موردی: حوزه انرژی کشور ایران).....	۵۷۳
/ علی ناظمی	
فصل ۲۱. راهبرد توسعه عدالت محور بخش خدمات در ایران.....	۵۹۷
/ سعید شوال پور	
فصل ۲۲. توسعه عدالت محور در محیط زیست (مبانی و راهبردهای اسلامی).....	۶۳۷
/ سعید فرهانی فرد	
فصل ۲۳. بررسی و نقد قانون خدمات کشوری جمهوری اسلامی ایران از منظر عدالت.....	۶۷۵
/ میثم اطیفی	
فصل ۲۴. توسعه صنعتی عدالت محور.....	۷۰۵
/ علی قاسمی، مصطفی علمی مقام	
چکیده فصول.....	۷۰۵
نمایه.....	۷۰۵

سخن ناشر

از مهمترین اهداف انقلاب اسلامی ایران و نیز چشم انداز بیست ساله توسعه کشور، بحث عدالت اجتماعی بوده است. ادبیات اقتصادی تاکنون شاهد تعاریف بسیار زیادی در خصوص مسأله عدالت و نیز بحث‌های مفصلی در خصوص معیارهای توسعه اقتصادی و بالاتر از آن توسعه پایدار که مشتمل بر مباحث سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و حتی محیط زیست می‌باشد، بوده است. لیکن ارتباط بین توسعه و عدالت و این که بتوان یک الگوی توسعه پایدار با محور عدالت ارائه نمود، تاکنون کمتر مورد بحث قرار گرفته و یا اصولاً مورد تردید قرار گرفته است.

عدالت اقتصادی بعنوان مبنای نظام اقتصادی اسلام با مفهوم بنیادین و اساسی خود، بیانگر مدلی نوین و هدفمند در مقوله توسعه اقتصادی بوده و می‌تواند تحولی اساسی را در کیفیت روابط، تنظیمات، سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی و استراتژی‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت بوجود آورد.

یکی از اهداف مرکز تحقیقات، پرکردن خلاهای علمی به منظور پیوند زدن آموزش و پژوهش در عرصه دانشگاهی و اجرایی کشور می‌باشد. به همین منظور تلاش شده است تا در این مجموعه مقالات، انتخاب مقالات تألیفی به گونه‌ای باشد که بتوان از آنها در پروژه‌های کلان تحقیقاتی نیز استفاده نمود.

در پیمودن این مسیر، دست تمام کسانی را که در مسیر اهداف کلان پژوهشی، به انجام کارهای پژوهشی مشغولند به گرمی می‌شاریم و امیدواریم که بتوانیم قدم‌هایی هرچند اندک در پیشبرد اهداف دانشگاه برداریم.

مجموعه مقالات حاضر حاصل تلاش جناب آقای دکتر زاهدی وفا معاون محترم امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی و رئیس کمیته علمی، جناب آقای دکتر اکبری ریاست مرکز تحقیقات دانشگاه ^۱، جناب آقای پیغمبر علمی، اعضاي

محترم کمیته علمی، محققین محترم مقالات، جناب آقای سمیعی نسب مدیر اجرایی،
جناب آقای مریدی ویراستار ساختاری، جناب آقای مروی دبیر اجرایی و سرکار خانم
رحیمی فر مدیر امور پژوهشی معاونت محترم امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و
دارایی می‌باشد که صمیمانه از همکاری این بزرگواران قدردانی می‌نماییم. امید آن که
این فعالیت‌ها، مورد رضایت خداوند قرار گیرد.

مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق

تحقیق عدالت آرزوی دیرین بشریت، وعده مشترک ادیان الهی خصوصاً دین میین اسلام میباشد. «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا إِلَيْنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُولُ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَتَصَرَّفُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ» (سوره حید : ۲۵). برای پیروان مکتب اهل بیت که پس از دوران مشعشع پیامبر اعظم(ص) الگوی حکومتی خویش را از جامعه عدل علوی میگیرند و جهان را به جامعه عدل مهدوی نوید میدهند، عدالت یک هدف راهبردی میباشد که شالوده نظام اجتماعی مطلوب را قوام میبخشد.

یکی از مهمترین حوزه‌های برقراری عدالت، حوزه اقتصادی جامعه و بعد اقتصادی نظام اجتماعی میباشد که از آن به عدالت اقتصادی تغییر میگردد. فضای تحقیق عدالت در حوزه اقتصاد را در سطوح مختلف زیر میتوان تقسیم کرد:

۱- عدالت در توزیع منابع و امکانات؛ یکی از ظرفیت‌های لازم برای وصول به عدالت حوزه دسترسی به عوامل تولید است. این عوامل تولیدی شامل دامنه وسیعی از کالاها و خدمات از قبیل سرمایه انسانی، فیزیکی، مالی، معنوی و فرصت‌های اقتصادی میگردد. آحاد ملت در تمام سرزمین بنابر فراخور حال خویش لازم است که در حصول به منابع و عوامل تولید از امتیاز عادلانه‌ای برخوردار باشند. پارهای از این موارد عبارتند از: منابع و ذخایر نفتی و طبیعی کشور، منابع بانکی، مجوزها و فرصت‌های اقتصادی، بهداشت و آموزش.

۲- عدالت در سهم بری عوامل تولید؛ در تولید عوامل متعددی از قبیل سرمایه، نیروی کار، مواد اولیه دخیل هستند. دریافت هر یک از این عوامل لازم است از ثمره تولید عادلانه باشد.

۳- عدالت در نظام باز توزیع ثروت و درآمد؛ علی رغم تلاش و کوشش آحاد ملت اگر به دلیل عواملی خارج از کنترل اقشار، بعضی از اقشار از تأمین حد کفاف زندگی عاجز مانندند، در نظام مناسب اجتماعی این اقشار لازم است تحت حمایت نهادهای حمایتی قرار گیرند.

همچنین لازم است که در باب کلمه توسعه نیز تعریفی داشته باشیم. توسعه واژه‌ای است که در رشته‌های مختلف علوم انسانی مانند اقتصاد، سیاست، علوم اجتماعی به کار گرفته می‌شود. این تعدد استفاده گاهی موجب اشتباه در برداشت از مفهوم توسعه شده است. از این رو لازم است در ابتدا مقصود خویش را از توسعه بیان کنیم. تعریفی شامل که معمولاً برای توسعه اقتصادی مطرح می‌شود بدین شرح است: «بهبود و گسترش عوامل مؤثر در ظرفیت تولیدی اعم از نیروی کار، زمین، سرمایه و تکنولوژی که در سطح ملی، استانی و یا منطقه‌ای توسعه دنبال می‌شود.» برای ارزیابی کارکرد توسعه نیز باید توجه داشت که توسعه‌ای که به عدالت می‌انجامد لازم است حداقل پنج هدف را دنبال کند:

۱- اقتصاد یک فرآیند پایدار زندگی بشری است و هر تلاشی در جهت توسعه آن لازم است که قوانین پایداری را مد نظر داشته باشد و عدالت باید فرآیند خودپایدار توسعه اقتصادی را تحقق بخشد و توسعه پویایی خود را در زمان حفظ خواهد کند.

۲- انسان موضوع توسعه است و توانمندسازی انسان می‌تواند توزیع توسعه در گستره آحاد جامعه کمک فراوانی کند، لذا ایجاد کار با دستمزد مکفى توسعه را در آحاد جامعه توزیع و گسترش می‌دهد.

۳- الگوی تولید در جهت تولید کالاها و خدماتی باشد که نیازهای اجتماعی از قبیل مسکن مناسب، هزینه‌های انرژی ارزان، مراقبت‌های بهداشتی مناسب و نیازمندی‌های روزمره دست یافتنی را مرتفع می‌سازند. بدین شکل ترکیب توسعه می‌تواند متناسبن تأمین کالاهایی باشد که رفاه عموم جامعه را تأمین می‌کند.

۴- ایجاد کنترل، پاسخگویی و مشارکت بیشتر در تصمیمات بنایی اقتصادی از قبیل استخدام، سرمایه‌گذاری، اسکان که بدین شکل فرآیند توسعه کنترل می‌گردد و تجارت و مالکیت گسترده‌تر دارایی در بین افراد بر اساس استحقاق و برخورداری صورت می‌گیرد.

۵- کاربردی کردن این موارد نیازمند ابعاد ساختاری و نهادی قوی است و ایجاد و تقویت سازمان‌های اقتصادی را می‌طلبد که افراد آنها کنترل می‌کنند.

کتاب پیش روی درآمدی است بر مطالعات توسعه مبتنی بر عدالت که مجموعه‌ای از بیست و پنج مقاله نظری و راهبردی می‌باشد. این مقالات از آنجا که از اولین تولیدات قلمی در این حوزه می‌باشند، از تنوع علمی و رویکردی بسیاری برخوردار هستند و هر یک می‌توانند ظرفیت‌های جدیدی را برای تحقیقات آتی معرفی کنند. امید است که این مقالات مورد نقد و مذاقه جامعه علمی کشور قرار گیرد و نویسندهای از پیشنهادات و تأملات خوانندگان بهره‌مند گردند.

محمد‌هادی زاهدی و فا

بخش اول:

مبانی نظری توسعه مبتنی بر عدالت

تأملی بر جغرافیای ادبیات توسعه مبتنی بر عدالت

عادل پیغمبری^۱

مقدمه

عدالت مطلوب بالذات بشریت در همه اعصار و ازمنه بوده و کمتر جریان فکری و جنبش اجتماعی را می‌توان سراغ گرفت که شعار عدالت را مطرح نکرده باشد. رشد و پیشرفت و توسعه نیز از جمله مفاهیمی هستند که منتهی آمال هر انسانی در هر زمان و مکانی بوده است؛ چرا که این دو را به سهولت می‌توان در مبادی فطری تعالی جو و عدالت خواه بشری ریشه‌یابی کرد. اما آنچه در این میان باقی است اینکه، در عین سهولت و صرافت گرایشی و انگیزشی نوع بشر نسبت به این دو و بداهت امر در باب سؤال از چرازی، حسب میراث مکتوب بشر در حوزه معارف و علوم انسانی- اجتماعی، هیچگاه توافقی بر سر چیستی این دو مفهوم رکین و چگونگی دستیابی بدان‌ها در بین متفکران حاصل نشده و چه بسا تلائم و تعامل بین آنها محل غفلت و یا حتی چه در مقام تعریف، چه در مقام مبادی مابعدالطبیعی و چه در حوزه دلالت‌های سیاستی آنها، محل و موضوع منازعه و تنافر واقع شده‌اند. به نحوی که در جریانات معرفتی حاکم از اندیشه‌های اقتصادی و اجتماعی، جمع بین دوگانه‌ای چون عدالت و کارآیی، عدالت و قدرت، عدالت و رشد و یا عدالت و ثروت ناممکن تلقی شده و به تصویر کشیده شده‌است. بدیهی است به هر میزان که نگرش اول این دو را در کنار هم و تعامل دو سویه با هم می‌انگارد و از اینرو راه را برای پژوهش‌های بیشتر باز و قابل تداوم می‌کند، نگرش دوم مانعی جدی در شکل‌گیری ادبیات ناظر بر تعاملات نظری و مفهومی بین

۱. عضو هیأت علمی دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع).

دو مبحث توسعه و عدالت شده و صرفاً بسط نظری مطالعاتی که نافی یکی از این دو به هزینه دیگری بوده باشد، منجر شده است.

لذاست که در مرز دانش و مساعی به روز نظریه‌پردازی، در حوزه علوم اجتماعی به ویژه اقتصاد، شاهد تحقیقات و مقالات جدیدی در حوزه ترابط و تعامل دو مسئله عدالت و توسعه هستیم که چه به نحو تغییر تناسبی^۱ و جابجایی در مرزها، چه به نحو تغییرات توازنی^۲ و چه به صورت توسعه^۳ مفهومی که در این دو مفهوم حاصل شده است، گستره نوینی از موضوعات و روش‌شناسی‌های پژوهشی را معرفی می‌کنند.^[۱] این در حالی است که شکاف معرفتی موجود در کشور با مرزهای تولید علم و تصلب و بازماندگی بیش از حد در نظریه‌ها و چارچوب‌های معرفتی و روشی قدیمی، موجب شده تا عرصه پالایش نظری و انتخاب سیاستی در عرصه سیاستگذاری و اجرایی متوقف ماند.

در این نوشه در باب گستره موضوع شناختی و روش شناختی در پژوهش‌های ناظر بر مباحث توسعه و عدالت، به معرفی نمونه‌هایی از عرصه‌های پژوهشی ممکن و متصور می‌پردازیم و امیدواریم تا با ترسیم این گستره منطقی، گرهی (ولو اندک) را که چندین دهه بر نهادهای پژوهشی علوم اجتماعی و اقتصادی کشور افتاده و آنها را از پاسخگویی به مطالبات مردم و مسؤولین کلان کشور عاجز کرده، باز گشاییم.

۱. گستره روش شناختی

مباحث عدالت و توسعه از مبنایی ترین و رکنی‌ترین موضوعات و گفتمان‌های عرصه علوم انسانی و اجتماعی محسوب می‌شوند که هر یک مستقلأً مجموعه‌ای از ادبیات، زنجیره‌ای از مفاهیم و ترمینولوژی، نظریه‌های تخصصی و رهیافت‌های سیاستی را به خود اختصاص می‌دهند؛ به نحوی که اطلاق واژه دیسیپلین^۴ به هر یک از این دو، غلط و نامناسب نخواهد بود. از این‌رو اقتضاء می‌کند که:

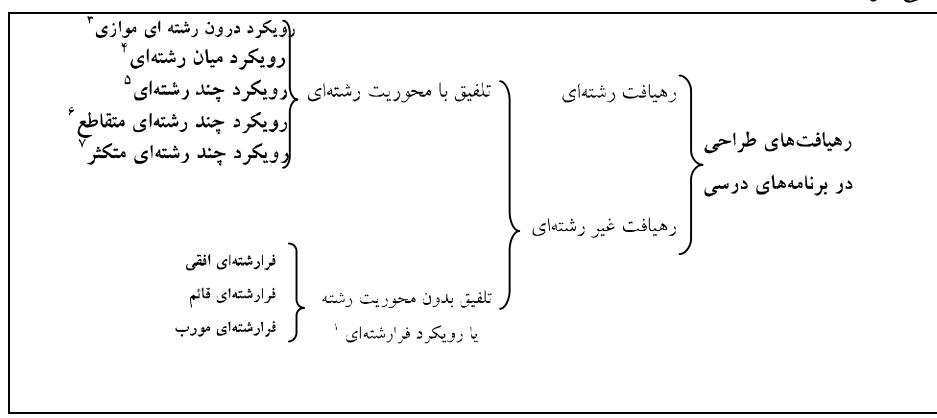
1. Proportional Change
2. Balancing Change
3. Widening
4. Discipline

اولاً: همانند هر تلفیق موضوعی، گفتمانی و دیسپلینی دیگری، پژوهش ناظر بر عدالت و توسعه و انواع تلفیق‌ها و تجمعی‌های جبری و مزجی بین این دو، از منطق و روش‌شناسی مطالعات و پژوهش‌های تلفیقی تبعیت کند.

ثانیاً: همانند هر پژوهش دوپایه و دوگانه، رویکرد و روش‌شناسی مطالعات و پژوهش‌های تطبیقی را در خصوص مطالعه مسئله‌های عدالت و توسعه در پیش بگیریم.

۱- روش‌شناسی‌های تلفیقی

با این نگاه و با استفاده از روش‌های پژوهشی تلفیقی، می‌توان به گستره روش شناختی زیر اشاره داشت. بر اساس جدول شماره یک، رهیافت‌های موجود در طراحی پژوهشی‌های تلفیقی به حصر عقلی در دو دسته رهیافت‌های رشته‌ای^۱ و رهیافت‌های غیر رشته‌ای^۲ تقسیم‌بندی می‌شوند. رهیافت‌های غیر رشته‌ای نیز خود به دو دسته رویکردهای تلفیقی با محوریت رشته و رویکرد تلفیقی بدون محوریت رشته دسته‌بندی می‌شوند.

جدول شماره (۱): رهیافت‌های طراحی در بر نامه‌های درسی، (دوره حیان، ۱۳۷۴)

1. Disciplinary Approach
 2. Non-Disciplinary Approach
 3. Parallel Disciplinary Approach
 4. Interdisciplinary Approach
 5. Multi-Disciplinary Approach
 6. Cross-Disciplinary Approach
 7. Plural-Disciplinary Approach

در جدول شماره دو همان طور که مشاهده می‌شود ساختار منطقی چند حوزه علمی یا گفتمان اندیشه‌ای مثل عدالت و توسعه، مشکل از مجموعه‌ای از مفاهیم و مبانی عام، نسبتاً عام تا مفاهیم خاص مورد نظر بوده و ترکیب‌ها و تلفیق‌های افقی، قائم و مورب در سطوح مختلف می‌تواند حالت‌های مختلف از برنامه‌های پژوهشی را پدید آورد.

انتخاب مفهوم یا روشنی خاص از یک حیطه علمی با عدد (۱) و عدم انتخاب آن در برنامه با عدد (۰) نشان داده شده است. بر اساس این جدول و با توجه به نوع حرکت افقی، عمودی یا مورب در آن، رویکردهای پنجگانه‌ای خلق می‌شود. بدین ترتیب می‌توان بین مبادی فلسفی یا شاخص‌های اندازه‌گیری مسئله عدالت و موارد نظری آنها در مسئله توسعه برنامه‌های پژوهشی مختلفی را طراحی کرد که همه آنها را از مقوله مطالعات تلفیقی عدالت و توسعه و به عبارت مرسوم «توسعه مبتنی بر عدالت» می‌توان دانست.

نظام‌های رشته‌ای								مفاهیم و اصول
								مفاهیم بسیار عام ۱ تا ۱۱
								روش‌های بسیار عام ۱ تا ۱۱
								مفاهیم نسبتاً عام ۱ تا ۱۱
								روش‌های نسبتاً عام ۱ تا ۱۱
								مفهوم خاص ۱ تا ۱۱
								روش خاص ۱ تا ۱۱

جدول شماره (۲)

۱-۲-۱. رویکرد درون رشته‌ای موازی^۱

برنامه پژوهشی «درون رشته‌ای موازی» که از آن به «جمع جبری» نیز یاد شده است، روشنی است که در آن هر یک از موضوعات مورد تحقیق، مفاهیم، ساختار، اصول، مبادی و روش‌های خود را به طور کامل حفظ می‌کند و در عمل تنها شاهد

1. Parallel Disciplinary Approach

پژوهشی موازی و در بهترین حالت مقایسه‌ای بین دو موضوع عدالت و توسعه هستیم که در آن چه بسا سیاستگذار و تصمیم‌گیر کلان اقتصادی در یک محظوظ^۱ و انتخاب سیاستی بین این یا آن، واقع می‌گردد. مثال برای این قبیل مطالعات، غالب مباحث مطروحه در ادبیات رایج کلاسیکی توسعه است که در سه زمینه ذیل مطرح می‌شوند.

- ✓ تأثیر توسعه بر توزیع درآمدی (یا بر شاخص‌های نابرابری)
- ✓ تأثیر توزیع درآمد بر توسعه
- ✓ بررسی مقایسه‌ای روابط شاخص‌های نابرابری درآمدی و شاخص‌های توسعه

۲-۲-۱. رویکرد میان رشته‌ای^۲

برنامه پژوهشی تلفیقی میان رشته‌ای اساساً، رویکردن موضوع محور است. در این روش دو مسئله مورد تحقیق یعنی عدالت و توسعه، به مبادی، مفاهیم عام و یا خاص و موضوعات جزئی تر مشترک و یا نسبتاً مشترک بین این دو، تجزیه و فروکاسته^۳ شده و دانش سازمان یافته هر دو، به نحو تطبیقی جهت بررسی آن موضوعات و مبادی مشترک به کار گرفته می‌شوند. در عین حال کاربردها و جلوه‌های بسیار متنوعی از موضوعات مورد نظر تحقیق از منظر عدالت و توسعه مطرح می‌شود. جدول زیر برخی از این موضوعات فلسفی یا جزئی اجرایی را نشان می‌دهد که می‌توانند بین دو گفتمان عدالت و توسعه مشترک تلقی شده و از دو منظر مطالعه شوند.

حیطه	نمونه موضوع / موضوعات تحقیق
مفاهیم مشترک عام و فلسفی	مبادی غایت‌گرایی در نظریه‌های توسعه و عدالت مبادی انسان شناختی در نظریه‌های توسعه و عدالت
مفاهیم مشترک نسبتاً عام	امنیت / آزادی / کرامت و سرمایه انسانی / سرمایه اجتماعی
مفاهیم مشترک خاص	بدھی کشورهای جهان سوم / مسائل زیست محیطی / قحطی و گرسنگی

جدول (۳)

1. Trade-off
2. Interdisciplinary Approach
3. Reduction

۱-۳-۲. رویکرد چند رشته‌ای^۱

این رویکرد پژوهشی با یک موضوع یا مسئله کلی آغاز می‌شود و همچون رهیافت میان رشته‌ای، برای مطالعه همه جانبه یک موضوع یا موضوعاتی چند بعدی که از ابعاد مختلف همپوشانی دارند، جذابیتی فوق العاده و برای ارائه دلالت‌های سیاستی که متضمن هر دو عرصه باشند، ظرفیت خوبی دارد. البته برخلاف رهیافت میان رشته‌ای، تلاش مستقیمی برای ارتباط بین خود این دو عرصه صورت نمی‌گیرد و مسئله یکپارچگی^۲ دنبال نمی‌شود. شرط لازم برای تحقق چنین پژوهش‌هایی در زمینه عدالت و توسعه این است که موضوع یا موضوعات انتخابی، قابلیت طرح از جانب این دو حوزه را داشته باشند و در مقام اجرا، یا پژوهشگر ذو وجهی باشد و یا همکاری مؤثر و نزدیکی بین محققان برقرار شود.

به طور مثال بخش‌های مختلف اقتصاد مانند بخش آموزش، بخش کشاورزی، بخش صنعت، بخش خدمات و حوزه‌های متنوع عرصه اجتماعی چون کار و اشتغال، مسئله زنان، کودکان، بزهکاری، تعامل فی مابین طبقات اجتماعی و... می‌توانند به عنوان موضوع تحقیق و ورودی چارچوب‌های مفهومی، تحلیلی و روش شناختی دو عرصه مطالعاتی توسعه و عدالت باشند و بدین ترتیب برونداد پژوهشی این صلاحیت را که متصف به «توسعه‌ی مبتنی بر عدالت» یا «عدالت مبتنی بر توسعه» شود را به طور کامل خواهد داشت.

۱-۴-۲. رویکرد چند رشته‌ای مقاطع^۳

این رویکرد پژوهشی در پی نگاهی بیرونی به یک حوزه مطالعاتی، مبادی و اصول موضوعه حاکم بر آن و همچنین دستیابی به توصیفاتی پسینی یا توصیه‌هایی پیشینی از آن می‌باشد. به بیان واضح‌تر در آن یک دیسیپلین یا رویکرد روش شناختی یا حیطه موضوعی را از دیدگاه تحلیلی و روش شناختی و در قالب الفاظ دیسیپلینی دیگر مورد مطالعه قرار می‌دهند.

موارد زیر را می‌توان مثال‌هایی از این رویکرد دانست:

1. Multi-Disciplinary Approach
2. Integration
3. Cross-Disciplinary Approach

- بررسی تعارضات یا تلاطمات فلسفی بسته‌های سیاستی توسعه با مبادی فلسفی عدالت از دیدگاه راولز یا نوزیک
- تحلیل فرآیندهای توسعه در اروپای قرن ۱۹ با شاخص‌های عدالت بین‌نسلی
- بررسی نگرش و درک نظریه پردازان مسأله عدالت در قرن بیستم، از مسأله توسعه و سیاست‌های آن

۱-۶-۵. رویکرد چند رشته‌ای متکثراً^۱

این رویکرد پژوهشی، از طریق طراحی ما بین دیسیپلین‌هایی که ارتباط بیشتری با هم دارند صورت می‌پذیرد. فلذًا وجود یک ادبیات مشترک یا روش‌شناسی مشترک همراه با همگونی مفاهیم در دو عرصه علمی لازمه چنین طراحی می‌باشد. نمونه آن را در انجام مطالعاتی در موضوع مسأله رانت‌های اطلاعاتی و راهکارهای سیاستی ناظر بر هدایت و کنترل آن و جلوگیری رانت‌جویی غیرقانونی از منظر سیاست‌های توسعه و راهبردها و راهکارهای سیاستی عدالت می‌توان مشاهده کرد.

۱-۶-۶. رویکرد فرارشته‌ای^۲

در اینجا می‌توان رویکرد دیگری را نیز مطرح کرد که بر ساختار منطقی و موضوعات مرسوم در حیطه‌های علمی و مطالعاتی متمرکز نمی‌شود، بلکه با قرار دادن افراد درگیر در حوزه عدالت و توسعه در کانون مطالعه، مثل دانشجویان و استادان رشته‌های اقتصاد توسعه، پژوهشگران، سیاستگذاران، مسئولین کلان تصمیم‌گیر و ژورنالیست‌ها، در پی کاوش در این مسأله است که چرا در بروندادهایی که از این افراد صادر می‌شود، حسب انتخاب‌های سیاستی، تفسیر وقایع، تصمیم‌گیری، قضاوت، به کارگیری راهکارها، سازماندهی منابع و..., تلفیق و عنایت همزمان به توسعه و عدالت، دچار مشکل است. این دسته از پژوهش‌ها را می‌توان پژوهش‌های فرارشته‌ای نامید.

1. Plural-Disciplinary Approach
2. Supra/Trans-Disciplinary Approach

۱. روش‌شناسی‌های تطبیقی [۲]

مطالعات تطبیقی بر دو نوع هستند. مطالعه تطبیقی متوازن^۱ یا پژوهش متوازن که تا حدی با پژوهش همبستگی، همپوشی دارد، در مواردی صورت می‌گیرد که میزان دانایی ما درباره دو طرف مقایسه متعادل است و مسأله تحقیق، دست یافتن به ساختار کلان حاکم بر آنهاست. اما مطالعه تطبیقی نامتوازن^۲، برای مواردی است که از دو طرف یا اطراف مقایسه، یک یا چند طرف کم شناخته‌اند، در حالی که دیگری یا دیگران به خوبی شناخته شده‌اند. در این مقایسه، شناخت موضوع یا موضوعات ناشناخته مسأله تحقیق است و موضوعات نیک شناخته، شاخصه‌های معین و یاری‌رسان هستند.

در مطالعات و پژوهش‌های ناظر بر عدالت و توسعه نیز، در اغلب موارد، مؤلفه‌ها و عناصر مورد تحقیق از ادبیات و چارچوب‌های مفهومی و روشنی توسعه، تبیین نسبی بیشتری نسبت به ادبیات عدالت داشته و لذا مطالعه تطبیقی، ماهیتی نامتوازن بین این دو مفهوم یا مؤلفه‌های متناظر از هر دو پیدا می‌کند. البته موارد بالعکس را نیز می‌توان نام برد. به طور مثال مبادی مابعدالطبیعی و فلسفی مسأله عدالت تبیین تفصیلی بیشتری نسبت به مبادی مابعدالطبیعی و فلسفی مسأله توسعه در ادبیات رایج به خود اختصاص داده‌اند، به نحوی که جهت توازن را در این قبیل موضوعات متفاوت می‌بینیم.

با توجه به مطالبی که در بخش بعدی ذکر خواهد شد نیازی به تکرار مثال‌ها و نمونه‌ها در این بخش نیست، اما لازم است که تعاریف و گونه‌شناسی مطرح در این بخش، در تمامی تلاقي‌های موضوعی که در بخش بعدی بدان‌ها خواهیم پرداخت، مدنظر باشد.

۲. گستره موضوع شناختی

بعد از معرفی اجمالی گستره روش شناختی در پژوهش‌های تلفیقی و تطبیقی ممکن و متصور بین دو حوزه عدالت و توسعه، به گستره موضوعی این تلاقي می‌پردازیم. برای این منظور هر یک از مسأله‌های عدالت و توسعه را به فهرستی از مؤلفه‌ها و عناصر مشترک (هفت مؤلفه) واسازی می‌کنیم. بدین ترتیب با تشکیل یک ماتریس، به نام ماتریس تلاقي مؤلفه‌های دو مسأله توسعه و عدالت (رک: جدول شماره سه)، فهرست

1. Symmetric Comparative Studies
2. Asymmetric Comparative Studies

بلند بالایی از محورهای پژوهشی (بالغ بر چهل و نه محور) حاصل از تلاقي مؤلفه‌ها به دست می‌آید که ادبیات متلاقي قابل تصور فی مابین توسعه و عدالت را به تصویر می‌کشد. در اینجا چند نکته قابل تأمل است:

- ♦ در یک نگاه اولیه و دو بعدی، ماتریس صرفاً نشان‌دهنده تلاقي‌های دو پایه و دوگانه است. اما در یک دقت سه یا چند بعدی، اگر تلاقي بین یک یا چند مؤلفه از یک سو و چند مؤلفه از سوی دیگر برقرار شود (بسط عمودی)، پر واضح است که محورهای پژوهشی به تعدادی می‌رسد که شمارش آن آسان نخواهد بود.
- ♦ علاوه بر مطلب فوق، هر یک از مؤلفه‌ها، مستعمل بر مصاديق متعددی هستند. (بسط افقی) به طور مثال تنها اگر از ادبیات موسوع و شبکه مفاهیم هر یک از دیسیپلین‌های توسعه و عدالت، ده مفهوم و ترمینولوژی مرتبط انتخاب شود، سلول و محور شماره ۴۹، در یک تلاقي دو پایه‌ای، به تنهایی حداقل یکصد موضوع جزئی را نشان خواهد داد. به همین منوال برای مفهوم عدالت بالغ بر شانزده تعریف و نه شاخص (پیوست شماره یک) می‌توان برشمرد که ورود هر یک از این موارد فضاهای تک سلولی را در ده‌ها سلول دیگر بسط می‌دهد که هر یک متنضم مجموعه‌ای از موضوعات پژوهشی معنادار خواهد بود. به طور مثال جدول شماره چهار، به عنوان بسط سلول شماره ۹ جدول شماره سه، فهرستی از این تعاریف و مکاتب و ماتریس تلاقي آنها را نشان می‌دهد. بدیهی است که این بسط به این سلول محدود نمی‌شود و تمامی سلول‌های دیگر را نیز فرا می‌گیرد. لازم به ذکر است، اگر تلاقي‌ها بین چند مفهوم متصور شود این عدد به چندین هزار موضوع ممکن می‌رسد.
- ♦ سلول‌ها قابل مقایسه با هم نیستند و حتی برخی از سلول‌ها (مشخصاً در تلاقي بازه‌های زمانی و مکانی با سایر مؤلفه‌ها) ممکن است متنضم محورهای پژوهشی معنادار و متعددی نباشند.

در ادامه، ماتریس تلاقي مؤلفه‌های دو مسئله توسعه و عدالت و نمونه‌هایی از بسط‌های متصور برای برخی از سلول‌های آن ماتریس جهت تقریب به ذهن خوانندگان محترم، ارائه می‌شود. بدین ترتیب ماتریس مورد ادعا (جدول شماره سه) به لحاظ اثبات اعتبار و نشان دادن معناداری آن در ارائه گستره موضوعی جغرافیای ادبیات توسعه مبتنی بر عدالت، مقبول و موجه خواهد بود. پر واضح است که بسط همه سلول‌ها و ارائه

فهرستی جامع از همه مصادیق پژوهشی مستتر در این گستره، از حوصله این نوشه خارج بوده و لذا صرفاً به ارائه چند نمونه بسته کرده و بسط سایر موارد از تبیین گستره موضوع شناختی در پژوهش‌های ناظر بر مباحث توسعه و عدالت، حسب مورد و نیاز به خواننده آشنا به ادبیات و صاحب مدافعته و اگذاشته می‌شود.

عنوان و ترمینولوژی مساله عدالت	مؤلفه‌های مسئله عدالت						
	راهکارها و سیاست‌های عدالت	شانصهای عدالت	نهادهای عدالت	بنیانهای و حوزه‌های عدالت	تحلیل و نمایشندهای عدالت	مادی فلسفی عدالت	مؤلفه‌های مسئله توسعه
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	مبادی فلسفی توسعه
۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	مکاتب توسعه
۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	بخش‌ها/حوزه‌های توسعه
۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	نهادهای توسعه
۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	شانصهای توسعه
۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	راهکارها و سیاست‌های توسعه
۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	مفاهیم و ترمینولوژی‌های توسعه

جدول شماره (۴): ماتریس تلاقی مؤلفه‌های دو مسئله توسعه و عدالت

۲۹ تأملی بر جغرافیای ادبیات توسعه مبتنی بر عدالت □

مکاتب مبتنی بر موقعیت و زمینه	مکاتب مبتنی بر انصاف و استحقاق	مکاتب مبتنی بر مطلوبیت گرانی و اقتصاد رفاه	مکاتب مبتنی بر مسئله برابری و نیاز ^۱	مکاتب و تعاریف مسئله عدالت
نظریه آنالیز از توزیع محیی	نظریه دانش کامپیو تر	نظریه استحقاق	نظریه قدان حسابات	نظریه عدالت مارکسیسم
نظریه دانش کامپیو تر	نظریه دانش کامپیو تر	نظریه دانش دانش	نظریه دانش دانش	نظریه دانش دانش
نظریه دانش کامپیو تر	نظریه دانش کامپیو تر	نظریه دانش دانش	نظریه دانش دانش	نظریه دانش دانش
مکتب کلاسیک ^۴ در توسعه	مکتب نئوکلامیک ^۵ در توسعه	مکتب ساختارگرایی ^۶ در توسعه	مکتب توانمندسازی ^۷ در توسعه	مکتب نئو مارکسیسم ^۸ در توسعه
مکتب مائویسم ^۹ در توسعه	مکتب نیازهای اساسی ^{۱۰} در توسعه	مکتب هسته مرکزی ^{۱۱} در توسعه	مکتب واپستگی ^{۱۲} در توسعه	مکاتب توسعه

جدول شماره (٥): ماتریس تلاقي مکاتب و تعاريف مسئله عدالت و مکاتب توسيعه يسط

سیلوں شمارہ ۹ جدول سہ

1. Equality and Need
 2. Local Justice (نظریہ پدیدار شناختی ہم نامیدہ می شود)
 3. Blame Freeness
 4. Classics
 5. Neo-classics
 6. Structuralism
 7. Capability
 8. Neo-Marxism
 9. Maoism
 10. Basic Needs
 11. Nucleus
 12. Dependency

مبادی فلسفی مسأله عدالت								
مبادی فلسفی توسعه								
مؤلفه‌های زیبایی شناختی عدالت	مؤلفه‌های ارزش شناختی عدالت	مؤلفه‌های تکلیف شناختی و اخلاقی عدالت	مؤلفه‌های ثابت شناختی عدالت	مؤلفه‌های کیهان شناختی عدالت	مؤلفه‌های معرفت شناختی عدالت	مؤلفه‌های انسان شناختی عدالت	مؤلفه‌های خدا شناختی عدالت	مؤلفه‌های می‌شناسنی عدالت
مؤلفه‌های هستی شناختی ^۱ توسعه								
	مؤلفه‌های خدا شناختی ^۲ توسعه							
		مؤلفه‌های انسان شناختی ^۳ توسعه						
			مؤلفه‌های معرفت شناختی ^۴ توسعه					
				مؤلفه‌های کیهان شناختی ^۵ توسعه				
					مؤلفه‌های غایت شناختی ^۶ توسعه			
						مؤلفه‌های تکلیف شناختی و اخلاقی ^۷ توسعه		
							مؤلفه‌های ارزش شناختی ^۸ توسعه	
								مؤلفه‌های زیبایی شناختی ^۹ توسعه

جدول شماره (۶): ماتریس تلاقي مبادی فلسفی مسأله‌های عدالت و توسعه بسط

سلول شماره یک جدول سه

-
- 1. Ontology
 - 2. Theology
 - 3. Anthropology
 - 4. Epistemology
 - 5. Cosmology
 - 6. Telcology
 - 7. Deontology, Ethics, Morality
 - 8. Ethology, Axiology
 - 9. Aesthetics

<i>Coulier coefficient</i>	<i>Hoover coefficient</i>	<i>Kullback-Leibler</i>	<i>D&R coefficient</i>	<i>Reserve coefficient</i>	<i>Theil redundancy</i>	<i>EU equality coefficient</i>	<i>Atkinson index</i>	<i>Gini coefficient</i>	شاخص‌های اندازه‌گیری مسئله عدالت
									بخش‌های مورد نظر در مسئله توسعه
									توسعه بخش کشاورزی
									توسعه بخش خدمات
									توسعه بخش صنعت
									توسعه بخش مالی
									توسعه بخش انرژی
									توسعه بخش بازارگانی و خارجی
									توسعه در حوزه اقتصاد سیاسی
									توسعه در حوزه محیط زیست
									توسعه در حوزه سرمایه و منابع انسانی
									توسعه در بخش غیر رسمی
									توسعه در حوزه فناوری
									توسعه در حوزه حقوقی و قضایی
									توسعه در بخش سلامت و بهداشت

جدول شماره (۷): ماتریس تلاقی بخش‌های مورد نظر در مسئله توسعه و شاخص‌های اندازه‌گیری

عدالت، بسط سلول شماره نوزده جدول (۴)

نتیجه‌گیری

مطالبی که در دو بخش ناظر بر تأملات روش شناختی و موضوع شناختی در باب گستره پژوهش‌های مربوط به عدالت مبتنی بر توسعه، به اجمال و اختصار بدان‌ها اشاره رفت، گویای گسترده‌گی روشی و مفهومی و ظرفیت بالای این بحث در مطالعات اجتماعی - اقتصادی است. به طوری که حتی در جریان حاکم ادبیات اقتصادی، یعنی نئوکلاسیک‌ها، نیز بخش کمی از این گستره تاکنون مورد تحقیق علمی واقع شده است و امروزه مکاتب رقیب و هترودکس در دانشگاه‌های معترض غربی در پی بسط مزبور و

تولید ادبیات در این گستره هستند، به نحوی که ورود اندیشمندان و مراکز علمی ما در این حوزه‌ها از سوی مراکز علم معتبر بین‌المللی نیز با استقبال و مقبولیت مواجه خواهد بود.

همچنین در دانشکده‌های اجتماعی و اقتصادی داخل نیز، به دلیل دنباله‌روی و تأسی به رویکردهای نئوکلاسیکی، شاهد تولید پژوهش‌های نظری و کاربردی مورد نیاز کشور در این زمینه نیستیم. لذا در این نوشته سعی کردیم تا با بسط گستره موضوع شناختی و روش شناختی در پژوهش‌های ناظر بر مباحث توسعه و عدالت، به معرفی ظرفیت‌های ممکن و متصور نهفته در این عرصه پژوهشی بپردازیم و با ترسیم این گستره منطقی، گرهی را که چندین دهه بر نهادهای پژوهشی علوم اجتماعی و اقتصادی کشور افتاده و آنها را از پاسخگویی به مطالبات مردم و مسئولین کلان کشور عاجز کرده، ولو اندک به چالش بکشانیم.

اما پر واضح است که بدون خواست بدنه کارشناسی و اجرایی کشور و اختصاص منابع مادی و معنوی لازم برای شکل‌گیری سرمایه‌های انسانی پژوهشگر در این زمینه، شاهد شکوفایی و نوآوری پژوهشی در این زمینه نخواهیم بود و از ظرفیت‌های بالای این زمینه پژوهشی در تولید علم بومی ایرانی- اسلامی بهره‌مند نخواهیم بود. لذا این گستره مطالعاتی و پژوهشی، بیش از پیش امکان و ضرورت توجه سیاستگذاران علمی و پژوهشی را در تخصیص بودجه و امکانات مورد نیاز را در این عرصه مورد تأکید قرار می‌دهد.

بدون شک تحقیق منویات مقام معظم رهبری در نیل به پیشرفت و عدالت و دستیابی به این آرمان انقلاب اسلامی در دهه سوم از اقتدار و صلابت خود، بدون داشتن سرمایه‌های انسانی متخصص در هر یک از ابعاد این جغرافیای علمی و شکل‌گیری ادبیات معتبره و منسجم در آن زمینه، ممکن نخواهد بود.

منابع

۱. قورچیان، نادرقلی (۱۳۷۴) شقوق مختلف جهت طراحی برنامه درسی. مرکز ملی تحقیقات مهندسی رنگی و تکنولوژی زیستی.
۲. پاکچی (۱۳۸۶) منابع آموزشی کارگاه آموزشی روش‌های پژوهشی. دانشگاه امام صادق علیه السلام
3. Ault, David, Gilbert Rutman (1978) The Role of Economics in Interdisciplinary and Problem-Oriented Programs .*The Journal of Economic Education*, Vol. 9, No. 2 pp. 96-101
4. Dorman, Peter (2005) Doctrine-centered versus problem-centered economics, from the European Association for Evolutionary Political Economy's Newsletter, <http://www.paecon.net/PAEtexts/Dorman1.htm>
5. Gassler, Robert Scott (1998) "The Theory of Political and Social Economics: Beyond the Neoclassical Perspective," *Journal of Interdisciplinary Economics*, Vol. 9, No.2, pp.93-124.
6. Inequality measures, <http://poorecity.richecity.org/>
7. Journal of Interdisciplinary Economics , <http://www.jie.org.uk/home.html>
8. Roger Duthie (2008) Toward a Development-sensitive Approach to Transitional Justice, International Journal of Transitional Justice Advance Access published on December 1, 292-309
9. Smith, Alvin H. F. 2001, "Interdisciplinary Curriculum as Complementary Practice: A Philosophical Perspective." *Campbell Monograph Series on Education and Human Sciences* 2. p.33-42.

پی‌نوشت‌ها

1. Roger Duthie, 2008, Toward a Development-sensitive Approach to Transitional Justice, International Journal of Transitional Justice Advance Access published on December 1, 292-309

پیوست شماره (۱): برخی از شاخص‌های مورد استفاده در باب مسئله عدالت

Atkinson index	$Z_{Demand} = 1 - \exp(\sum_{i=1..N} (E_i \times \ln(A_i/E_i)) / E_{tot}) \times E_{tot} / A_{tot} = 1 - Z_{MacRae}$
Demand coefficient	
Theil redundancy	$R_{Theil} = -\ln(1 - Z_{Demand}) = -\ln(Z_{MacRae})$ $= \ln(A_{tot}/E_{tot}) + \sum_{i=1..N} (E_i \times \ln(E_i/A_i)) / E_{tot}$
Reserve coefficient	$Z_{Reserve} = 1 - \exp(\sum_{i=1..N} (A_i \times \ln(E_i/A_i)) / A_{tot}) \times A_{tot} / E_{tot}$
D&R coefficient	$Z_{D\&R} = 1 - \exp(-R_{KL}) = 1 - \sqrt{((1 - Z_{Demand}) \times (1 - Z_{Reserve}))}$ $= 1 - \exp(\sum_{i=1..N} (\ln(A_i/E_i) \times (E_i/E_{tot} - A_i/A_{tot})) / 2)$
Hoover coefficient	$Z_{Hoover} = \sum_{i=1..N} (\text{abs}(E_i/E_{tot} - A_i/A_{tot})) / 2$
Coulter coefficient	$Z_{Coulter} = \sqrt{\sum_{i=1..N} ((E_i/E_{tot} - A_i/A_{tot})^2) / 2}$
Gini coefficient	sort data: $E_i/A_i > E_{i-1}/A_{i-1}$ $Z_{Gini} = 1 - \sum_{i=1..N} ((2 \times \sum_{k=1..i} (E_k - E_i) \times A_i) / (E_{tot} \times A_{tot}))$
EU equality coefficient	$a = (1 - Z_{Gini}) / (1 + Z_{Gini})$, also called "equality parameter"

Where

A_i : "people" (amount of individuals in group_i of a society), $A_{tot} = \sum_{i=1..N} (A_i)$

E_i : "wealth" (total wealth owned by that group_i of a society), $E_{tot} = \sum_{i=1..N} (E_i)$

N : amount of groups (quantiles, percentiles) in the society

$Z_{...}$: inequality measure for society (unified group, all groups)

$R_{...}$: redundancy (maximum entropy of society less actual entropy of society)

Source: <http://poorcity.richecity.org/>

شاخص‌های بی‌عدالتی اقتصادی و آثار آن در کشور از دیدگاه رهبر معظم انقلاب

مجتبی جاویدی^۱

مقدمه

در این مقاله بر آن هستیم که به بررسی شاخص‌های بی‌عدالتی اقتصادی و آثار آن در کشور از دیدگاه رهبر انقلاب پردازیم. اهمیت موضوع مقاله از این جهت است که تا هنگامی که شاخص‌های بی‌عدالتی اقتصادی شناخته نشوند، هرگونه سیاست‌گذاری جهت تحقق عدالت و توسعه اقتصادی دور از واقعیت و محکوم به شکست خواهد بود. همچنین آشنایی با آثار این شاخص‌ها در کشور، ضرورت تسریع در برنامه‌ریزی برای مقابله با بی‌عدالتی اقتصادی را آشکار خواهد ساخت. در حوزه نظرات ایشان در حوزه اقتصاد پژوهش‌های بسیار اندکی صورت گرفته است و این مقاله از این جهت نو و بدیع است. علاوه بر این یکی از ویژگی‌های این مقاله روش تحقیق آن می‌باشد، چرا که جستجو برای انتخاب سخنان رهبر انقلاب پیرامون این موضوع یک جستجوی ماشینی (جستجوی کلیدواژه‌ای توسط رایانه) نبوده، بلکه یک جستجوی اصطلاحاً چشمی بوده و با مطالعه تمامی سخنان، پیام‌ها و ابلاغ‌های منتشر شده ایشان در دوران رهبری، مطالب مربوط گزینش و تحلیل شده است. پرداختن به مباحث عملی در کنار مباحث نظری به این مقاله صبغه عملی و کاربردی نیز بخشیده است. ارجاعات فراوان و گسترده از دیگر ویژگی‌های این مقاله است. اهمیت رجوع به نظرات ایشان علاوه بر ولایت ایشان بر جامعه اسلامی، سیاست‌گذاری‌های کلان ایشان در حوزه اقتصاد و زمامداری جامعه اسلامی است. اهمیت تبیین مفهوم عدالت و شاخص‌های بی‌عدالتی

۱. دانشجوی دکتری رشته حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه امام صادق (ع).